

Westerse wereld. Tegelijkertijd nam in de jaren zestig en zeventig de kritiek weer toe. De Amerikaanse auto-industrie werd overvleugeld door de inventieve manier waarop de Japanners van de lopende band gebruik maakten, een techniek die later in Amerika werd geïntroduceerd, zoals dat eerder andersom was gebeurd. Detroit is vervallen tot een verpauperde stad, waar de auto-industrie grotendeels is verdwenen.

Nye heeft een prachtig en doorwrocht boek geschreven, met veel aandacht voor de wisselwerking tussen techniek en samenleving. Hoewel de nadruk grotendeels op de Verenigde Staten ligt, is dit boek een aanrader voor iedereen die zich bezighoudt met sociaal-economische -en techniekgeschiedenis.

Martijn Lak (Haagse Hogeschool / Radboud Universiteit Nijmegen)

J.P. Sigmond, *Zeemacht in Holland en Zeeland in de zestiende eeuw* (Hilversum: Verloren, 2013), 431 p., ISBN 978-90-8704-349-0

In de Nederlandse maritieme geschiedschrijving verbleekt traditioneel elke andere periode naast de zeventiende eeuw. Direct aan het begin van zijn boek constateert Sigmond dat de 'zeehelden' – het schijnt tegenwoordig weer te mogen – Piet Hein, Maarten Tromp en Michiel de Ruyter nog altijd alom bekend zijn, terwijl de zestiende-eeuwse aanloopfase van de Nederlandse hegemonie op zee vrijwel vergeten is. Sigmond zet juist deze periode vol in het licht, en maakt daarbij gebruik van een schat aan prachtig beeldmateriaal. Alleen de illustraties al maken dit boek zeer de moeite waard.

Inhoudelijk borduurt Sigmond voort op bestaand onderzoek: De Meij's studie over de Watergeuzen uit de vroege jaren zeventig, en Sickings veel recentere werk over de Bourgondisch Habsburgse marine. Anders dan die eerdere werken beschouwt dit tamelijk omvangrijke boek de complete periode van 1500 tot het begin van het Twaalfjarig Bestand, wat de auteur in staat stelt de ontwikkeling van de Hollandse en Zeeuwse zeemacht te onderzoeken over de waterscheiding van de Opstand heen. Dit heeft belangrijke voordelen: Sigmond kan zo laten zien op welke manieren de op het eerste oog gekunstelde federale structuur van de marine van de Republiek voortborduurde op een oudere situatie, waarin Hollandse en Zeeuwse zeesteden in feite over hun eigen kleine vloot beschikten. Deze bestaande structuur zorgde voor nauwe banden tussen lokale politieke en economische elites en het vlootbestuur. De directe (vaak zelfs persoonlijke) relatie tussen de handelaren en leveranciers aan de ene kant en de admiraliteiten aan de andere zouden later

een essentieel ingrediënt gaan vormen voor de Nederlandse successen op zee, en overigens ook de betrokken ondernemers-bestuurders geen windeieren leggen.

Ook op andere vlakken legt Sigmond lange lijnen van ontwikkeling bloot. Zo laat hij zien dat het incidentele karakter van de inzet van oorlogsschepen door de Habsburgse vorst de ontwikkeling van een gespecialiseerde oorlogsvloot bestaande uit speciaal voor het gevecht gebouwde schepen vertraagde. Engeland en Frankrijk liepen op dit punt duidelijk voor, maar aan het eind van de zestiende eeuw maakte de Republiek een inhaalslag. Gehuurde en voor oorlogsdoeleinden opgetuigde koopvaardijsschepen bleven tot ver in de zeventiende eeuw de gespecialiseerde oorlogsschepen numeriek overtreffen.

Heel bijzonder aan dit boek is het overvloedige gebruik van beeldmateriaal. De lezer kan hier ruimschoots meeprofiteren van Sigmonds ervaring als voormalig directeur Collecties van het Rijksmuseum. Natuurlijk zijn er de vele schilderijen, en daarnaast zijn er mooi gefotografeerde bronfragmenten en voorwerpen. Vooral de werkelijk schitterende tapijten en wandtapijten uit de periode van de Opstand bieden de lezer meer dan illustraties bij een verhaal in tekst. Ze vertellen hun eigen verhaal. Zo gebruikt Sigmond fragmenten van het door Hendrick Vroom ontworpen tapijt van het Beleg van Zierikzee om ons 'in actie' te tonen hoe met roeiboten de grote (uiteindelijk onsuccesvolle) aanval op de Spaanse palissaden werd uitgevoerd. De afbeeldingen zijn zo gedetailleerd, dat zij ons zelfs zicht bieden op de kleding van de roeiers, de uitrusting van de soldaten, en de rol van de vaandeldrager en tamboer. Sigmond toont zijn bronnen graag volledig. Zo bevat het boek ook de complete transcriptie van twee scheepsjournalen. Voor het grote publiek voor wie dit boek toch ook bedoeld is, had het mijns inziens meer voor de hand gelegen deze lastige zestiende-eeuwse teksten te vertalen. Maar er valt ook wel iets te zeggen voor Sigmonds voorkeur voor authenticiteit.

Alles bij elkaar is *Zeemacht* het lezen en bekijken meer dan waard. Helaas is dit mooie werk te vaak ook een boek van kleine ergernissen. Sigmond hanteert de fijne penseel duidelijk met meer succes dan de brede kwast. Waar de auteur zijn eigen bevindingen in een breder historisch kader plaatst, wringen zijn opmerkingen meer dan eens. Zo is het verrassend om in de inleiding te lezen dat geweld om religieuze motieven in Europa pas in de zestiende eeuw werd uitgevonden. En het zal mijn eigen allergie wel zijn, maar de onbedwingbare neiging van Nederlandse historici om elke studie die niet naar de centrale overheid kijkt 'bottom up' te noemen, ontnemt ons eerder het zicht op de specifieke Nederlandse dynamiek van staatsvorming dan dat ze iets toevoegt. De keuze van Sigmond om zich in zijn onderzoek te richten op de gewesten en havensteden in plaats van op de landsheer volgt hier eenvoudigweg de aard van machtsconcentratie in de Nederlanden. Onderzoek wordt niet minder 'top down' als de toppen zich wat minder hoog bevinden, zoals zij dat in de Lage Landen nu eenmaal plachten te doen.

Een laatste punt van kritiek, eerder gericht aan het adres van de uitgever dan aan dat van de auteur, betreft de zeer slordige tekstredactie. Het is toch jammer als in een zo prachtig geïllustreerd boek de tekst zelf ontsierd wordt door ‘schepen die bescheiden acties uitvoerde’ (49), krijgs- en scheepsvolk dat ‘onderdag’ zocht (50), Zeeuwen die buiten hun eigen gewest niet ‘te recht hoeven te staan’ (127), en zo vrijwel om de pagina een nieuwe steen des aanstoets. Maar ondanks deze kanttekeningen – gezeur, zouden sommigen misschien zeggen – is dit boek een aanwinst.

Pepijn Brandon (Vrije Universiteit Amsterdam)

Hans Beerends, *Tegen de draad in. Een beknopte geschiedenis van de (derde) wereldbeweging* (Amsterdam: kit Publishers, 2013), 111 p., ISBN 978-94-6022-258-0

De auteur – geboren in 1931 – is een “veteraan” van de Nederlandse derde wereldbeweging. Hij speelde (en speelt nog steeds) een rol in die veelvormige sociale beweging, waarover hij eerder al enkele boeken met historische insteek publiceerde. Zijn jongste pennenvrucht heeft een bescheiden opzet. Het boekje telt amper een honderdtal bladzijden, bevat geen voetnoten (enkel een korte eindbibliografie) en is duidelijk gericht op het grote publiek. Hoewel de titel anders laat vermoeden, handelt het werk enkel over Nederland – blijkbaar was dat in de ogen van de auteur en de uitgever zo evident, dat ze het niet nodig achtten om die focus te expliciteren.

Eerst overloopt de auteur heel snel de ontwikkelingen tot de jaren 1980. Hierin verleent hij een bijzondere aandacht aan de verschillende “landencomités” die actief hun solidariteit wilden betuigen met de naties die toen het slachtoffer waren van imperialisme en/of grove schendingen van de mensenrechten (Vietnam, Latijns-Amerikaanse landen, Zuid-Afrika). Daarna komen (als aanvulling op zijn eerdere publicaties) achtereenvolgens de jaren 1980, de jaren 1990 en het begin van de 21ste eeuw aan bod, telkens in aparte hoofdstukjes. De tekst is dus opgevat als een narratieve kroniek; er komt geen theoretische omkadering aan te pas, ook al hebben politicologen hierover in de afgelopen decennia uitvoerig gepubliceerd. Periode per periode krijgt de lezer enkele kerngegevens over de organisaties en de acties voorgeschoteld, zonder verdere thematische uitdieping. Een aantal rode draden die door de verschillende episodes en anekdotes heen lopen, worden niet als dusdanig naar voren gehaald (bv. de spanning tussen “onbaatzuchtige” ontwikkelingshulp en economische belangen, de relaties tussen de derde wereldbeweging en andere sociale bewegingen, de verzuiling, enz.).